Στην υπόθεση 182/83,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Supreme Court της Ιρλανδίας προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται στο πλαίσιο διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

ROBERT FEARON AND COMPANY LIMITED,

αναιρεσείουσα,

και

IRISH LAND COMMISSION,

αναιρεσίβλητη,

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία του άρθρου 58 της Συνθήκης ΕΟΚ,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο από τους Mackenzie Stuart, πρόεδρο, O. Due και K. Κακούρη, προέδρους τμήματος, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot και R. Joliet, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Darmon
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοίκησης

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της ΕΟΚ συνοψίζονται ως εξής:

I — Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

Η υπόθεση στην κυρία δίκη αφορά αναίρεση που ασκήθηκε κατά αποφάσεως αναγκαστικής απαλλοτριώσεως που έλαβε

η Irish Land Commission κατά της αναιρεσείουσας, Private Limited Company (εταιρία περιορισμένης ευθύνης) ιρλανδικού δικαίου. Οι γαίες που αποτελούν αντικείμενο αναγκαστικής απαλλοτριώσεως, εκτάσεως 58 acres, ήτοι 21 εκταρίων περίπου, βρίσκονται στην κομητεία του Cavan.

Οι εξουσίες αναγκαστικής απαλλοτριώσεως της Irish Land Commission της έχουν χορηγηθεί με διαδοχικούς νόμους. Στην προκειμένη υπόθεση η σχετική διάταξη είναι η παράγραφος 3, του άρθρου 32 του νόμου 1933 (Land Act 1933), όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 35 του νόμου του 1965 (Land Act 1965).

Η διάταξη αυτή είναι εξαίρεση από τις εξουσίες αναγκαστικής απαλλοτριώσεως προς όφελος των ιδιοκτητών γαιών και των μισθωτών αγροτικών κτημάτων που διαμένουν είτε στις εν λόγω γαίες είτε στα περίχωρα (τα οποία ορίζονται ως κάθε τόπος που βρίσκεται τουλάχιστον τρία μίλια από το σημείο που βρίσκεται πλησιέστερα στις εν λόγω γαίες).

Ως προς τις γαίες που ανήκουν σε νομικό πρόσωπο, κάθε δικαιούχος ενός «Beneficial Interest» από το εν λόγω νομικό πρόσωπο πρέπει να έχει διαμείνει είτε στις γαίες είτε στα περίχωρα κατά τη διάρκεια όλης της κρίσιμης περιόδου. Στην περίπτωση private limited company, η διάταξη αυτή καταλήγει στο ότι καθένας από τους εταίρους πρέπει να πληροί την προϋπόθεση διαμονής.

Η αναιρεσείουσα δεν έτυχε του ευεργετήματος της εξαιρέσεως επειδή οι εταίροι της δεν διαμένουν ούτε στις γαίες που απαλλοτριώθηκαν ούτε στα περίχωρα. Πράγματι τέσσερις από τους εταίρους της διαμένουν στην Αγγλία. Ο πέμπτος που είναι ταυτόχρονα γραμματέας της εταιρίας και διαχειριστής του αγροκτήματος, διαμένει στη Βόρειο Ιρλανδία αλλά πιο μακριά από τρία μίλια από τις εν λόγω γαίες. Ένας από τους εταίρους είναι ταυτόχρονα ιρλανδός και βρετανός υπήκοος, ενώ οι υπόλοιποι είναι βρετανοί υπήκοοι.

Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα προέβαλε το ασυμβίβαστο της προϋποθέσεως διαμονής προς την αρχή της ελευθερίας εγκαταστάσεως που θέτει το άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ, το Supreme Court ανέβαλε την έκδοση οριστικής αποφάσεως και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο ερώτημα:

«Όταν νόμος κράτους μέλους θέτει ως προϋπόθεση ότι ένα πρόσωπο (εκτός των νομικών προσώπων) που είναι ιδιοκτήτης γαιών πρέπει να έχει διαμείνει στις γαίες αυτές για ορισμένη περίοδο, στην περίπτωση που ο ιδιοκτήτης των γαιών είναι νομικό πρόσωπο το άρθρο 58 πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει να τεθεί η προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία το κάθε ένα από τα πρόσωπα που έχουν δικαίωμα επί των κεδρών του νομικού προσώπου πρέπει να έχει διαμείνει στις γαίες κατά τη διάρκεια ανάλογης περιόδου;»

Η διάταξη περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 25 Αυγούστου 1983.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου περί Οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις η Robert Fearon & Co., εκπροσωπούμενη από τον Kathleen J. H. O'Brien, δικηγόρο Βορείου Ιρλανδίας, κατ' εντολή των Finbar Cahill & Co., Solicitors στο Δουβλίνο, από την Irish Land Commission, εκπροσωπούμενη από τον Michael G. O'Beirn, Solicitor, από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον D. R. Gilmour, μέλος της νομικής της υπηρεσίας και από την ιρλανδική κυβέρνηση, εκ-

προσωπούμενη από τον Louis J. Dockery, Chief State Solicitor.

Η κυβέρνηση της Ιρλανδίας ζήτησε από το Δικαστήριο να δικάσει την υπόθεση εν ολομελεία. Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετ' ακρόαση του γενικού εισαγγελέα το Δικαστήριο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

II — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Πρωτοκόλλου περί Οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ

Κατά την αναιρεσείουσα στην κυρία δίκη, την *Robert Fearon & Co.*, το άρθρο 58 έχει ως αποτέλεσμα να υποχρεώνει τα κράτη μέλη να χορηγήσουν στις εταιρίες, κατά την έννοια του άρθρου αυτού, το δικαίωμα εγκαταστάσεως που παρέχεται από το άρθρο 52 στα φυσικά πρόσωπα.

Κατά την αναιρεσείουσα, το άρθρο 52 εγγυάται την ισότητα μεταχειρίσεως μεταξύ των υπηκόων των διαφόρων κρατών μελών σε ένα δεδομένο κράτος μέλος. Αυτή η απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων περιλαμβάνει τη διάκριση λόγω ιθαγενείας αλλά δεν περιορίζεται μόνο στην περίπτωση αυτή. Η αναιρεσείουσα αναφέρεται επ' αυτού στη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία κάθε διαφορετική μεταχείριση της ίδιας καταστάσεως μπορεί να αποτελέσει δυσμενή διάκριση.

Κατά την αναιρεσείουσα, υπάρχει σαφής πρόθεση του ιρλανδού νομοθέτη να εισαγάγει διάκριση λόγω ιθαγενείας. Ακόμη και αν αυτό δεν προκύπτει αυστηρά από το γράμμα του νόμου, είναι δυνατό να φανεί από τις συζητήσεις στη Βουλή, που προηγήθηκαν από την ψήφιση του νόμου, πρόθεση να διατηρηθεί το έδαφος της Ιρλανδίας για τους Ιρλανδούς. Ειδικά η τροποποίηση που ψηφίστηκε το 1965 αφορούσε τις εταιρίες ιρλανδικού δικαίου με αλλοδαπούς μετόχους. Ο υπουργός έχει την εξουσία να επιλέξει τις γαίες που θα είναι αντικείμενο ελέγχου με σκοπό ενδεχόμενη αναγκαστική απαλλοτρίωση. Η εξουσία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί εθνικιστικά. Ο υπουργός έδωσε τη διαβεβαίωση ότι η διαδικασία αναγκαστικής απαλλοτριώσεως δεν θα χρησιμοποιηθεί κατά ιρλανδού υπηκόου.

Ακόμη και αν το Δικαστήριο δεν δεχτεί την ύπαρξη δυσμενούς διακρίσεως λόγω ιθαγενείας, υπάρχει δυσμενής διάκριση υπό ευρεία έννοια, δεδομένου ότι μία εταιρία δεν μπορεί στην πράξη να προβάλει την εξαίρεση. Πράγματι, στην περίπτωση εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, ακόμη και αν όλοι οι εταίροι διαμένουν στις εν λόγω γαίες, η ύπαρξη ενυποθήκου δανείου αίρει την προστασία κατά της αναγκαστικής απαλλοτριώσεως.

Οι εξουσίες αναγκαστικής απαλλοτριώσεως αντίκεινται επίσης την αρχή της αναλογικότητος, δεδομένου ότι οι άλλες εξουσίες αναγκαστικής απαλλοτριώσεως που διαθέτει η Land Commission είναι απόλυτα επαρκείς.

Τέλος, η εν λόγω διάταξη δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου. Μία εταιρία μπορεί να αποκτήσει αγροτικές γαίες και να τις εκμεταλλευτεί χωρίς οι μέτοχοί της να υπόκεινται στο κριτήριο της διαμονής, αλλά το κριτήριο αυτό έχει σημασία κατά τη στιγμή της απαλλοτριώσεως. Αυτή η ανασφάλεια δικαίου εμποδίζει την επένδυση σε αγροτικά ακίνητα και την άσκηση της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Επιπλέον, κάθε προσπάθεια πωλήσεως με σκοπό να τεθεί τέρμα σ' αυτή την ανασφάλεια αυξάνει την πιθανότητα αναγκαστικής απαλλοτριώσεως.

Στις παρατηρήσεις της που κατέθεσε στο Δικαστήριο, η *Irish Land Commission*, εκκινεί από τη διαπίστωση ότι οι γαίες που ανήκουν στην Robert Fearon & Co. απαλλοτριώθηκαν αναγκαστικά με την αιτιολογία ότι η αναιρεσείουσα εταιρία δεν μπόρεσε να αποδείξει, σύμφωνα με το άρθρο 45 του ιρλανδικού Land Act του 1965, ότι ο κάθε

ένας από τους εταίρους της διέμεινε στις γαίες ή στα περίχωρα κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου.

Αναλύοντας το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 58 της Συνθήκης ΕΟΚ, η Irish Land Commission θεωρεί ότι η διάταξη αυτή έχει ως σκοπό να εξομοιώσει προς τα φυσικά πρόσωπα που είναι υπήκοοι των κρατών μελών για την εφαρμογή του τίτλου ΙΙΙ, κεφάλαιο 2, της Συνθήκης τις εταιρίες στις οποίες εφαρμόζεται. Οι στόχοι αυτοί αναφέρονται στο άρθρο 52. Κατά την Irish Land Commission το άρθρο αυτό απαιτεί την κατάργηση όλων των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στο έδαφος ενός άλλου κράτους μέλους. Η ελευθερία εγκαταστάσεως περιέχει την ελευθερία συστάσεως και διοικήσεως εταιριών ή επιχειρήσεων στις οποίες εφαρμόζεται το άρθρο 58 με τις προϋποθέσεις που καθορίζει η νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους ίδιους τους υπηκόους της.

Η Irish Land Commission θεωρεί ότι το άρθρο 35 του ιρλανδικού Land Act του 1965, επιβάλλοντας την υποχέωση διαμονής στους δικαιούχους «beneficial interest» από νομικό πρόσωπο, δεν αντίκειται στο άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ για τους εξής λόγους.

Πρώτον, η υποχρέωση διαμονής δεν προσβάλλει το δικαίωμα εγκαταστάσεως μιας εταιρίας, δεδομένου ότι η εταιρία, ιρλανδική ή διεπόμενη από το δίκαιο άλλου κράτους μέλους, πρέπει πρώτα να έχει εγκατασταθεί στην Ιρλανδία και να έχει κυριότητα επί ακινήτου πριν υπαχθεί στο άρθρο 35 του Land Act που διέπει την άσκηση του δικαιώματος κυριότητας.

Δεύτερον, το δικαίωμα εγκαταστάσεως που αναφέρεται στον τίτλο ΙΙΙ, κεφάλαιο 2, της Συνθήκης ΕΟΚ δεν αποτελεί απεριόριστο δικαίωμα. Κατά την Irish Land Commission, το άρθρο 35 δεν αποτελεί παρά μία από τις προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος εγκαταστάσεως, που καθορίζεται από την ιρλανδική νομοθεσία, επίσης για τους ιρλανδούς υπηκόους. Κατά συνέπεια, είναι εφαρμοστέο αν οι υπήκοοι των άλλων κρατών μελών ασκούν το δικαίωμα εγκαταστάσεως.

Τρίτον, η αναιρεσείουσα στην κυρία δίκη είναι εταιρία που έχει συσταθεί σύμφωνα με την ιρλανδική νομοθεσία και ασκεί τις δραστηριότητές της στην Ιρλανδία. Συνεπώς δεν μπορεί να επικαλεστεί στην Ιρλανδία οποιοδήποτε δικαίωμα εγκαταστάσεως που αναγνωρίζεται δυνάμει των άρθρων 52 και 58 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Τέλος, τέταρτον, η Irish Land Commission προβάλλει ότι η υποχρέωση διαμονής του άρθρου 35 είναι όχι μόνο σύμφωνη αλλά και απαιτείται από το άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ. Η απουσία τέτοιας διατάξεως από το Land Act θα αποτελούσε πράγματι δυσμενή διάκριση εις βάρος των εταιριών, δεδομένου ότι θα τις εμπόδιζε να πληρούν την προϋπόθεση διαμονής. Η διάταξη που προβλέπεται για τις εταιρίες στο άρθρο 35 τείνει πράγματι, κατά το μέτρο του δυνατού, να διέπει τις εταιρίες με τον τρόπο που διέπει και τα φυσικά πρόσωπα.

Συμπεραίνοντας, η Irish Land Commission ζητεί από το Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που του υπεβλήθη ως εξής:

Το άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ δεν πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει να τεθεί η υποχρέωση, για κάθε ένα από τα πρόσωπα που έχουν δικαίωμα επί των κερδών ενός νομικού προσώπου, διαμονής στις γαίες ή στα περίχωρα καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου.

Η *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* αναγνωρίζει ευθύς εξαρχής ότι, υπό το καθεστώς των διαφόρων νόμων περί ακινήτων που αφορούν τη λειτουργία της Irish Land Commission, ο σταθερός στόχος

της ιρλανδικής κυβερνήσεως ήταν και να εμποδίσει την κερδοσκοπία επί ακινήτων και να εξασφαλίσει κατά το μέτρο του δυνατού ότι η γη ανήκει σε κείνους που την καλλιεργούν και, τέλος, να αυξήσει το μέγεθος των μη αποδοτικών εκμεταλλεύσεων, με σκοπό να υπερπηδήσει τα προβλήματα της αγροτικής πενίας που προκύπτουν.

Κατά την Επιτροπή, στην ουσία το ερώτημα που τέθηκε στο Δικαστήριο είναι σε ποιο μέτρο επιτρέπεται στην Ιρλανδία να μη χορηγήσει στους εταίρους μιας εταιρίας που είναι ιδιοκτήτης ακινήτων το πλεονέκτημα που συνίσταται στην απόλυτη απαγόρευση της αναγκαστικής απαλλοτριώσεως. Η Επιτροπή εκφράζει επ' αυτού αμφιβολίες ως προς την ορθότητα να διατυπωθεί το ερώτημα αυτό ως ζήτημα ερμηνείας του άρθρου 58, δεδομένου ότι η ενδιαφερόμενη εταιρία είναι ιρλανδική. Το πραγματικό πρόβλημα προέρχεται μάλλον από το ότι τα μερίδια της ιρλανδικής αυτής εταιρίας τα κατείχαν βρετανοί υπήκοοι οι οποίοι άσκησαν έτσι το δικαίωμα εγκαταστάσεώς τους αμέσως ή εμμέσως, δυνάμει του άρθρου 52 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατά την Επιτροπή το ερώτημα συνεπώς είναι αν η υποχρέωση διαμονής στις γαίες μπορεί να εφαρμοστεί σε αλλοδαπούς μετόχους ιρλανδικής εταιρίας, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ περί εγκαταστάσεως.

Η Επιτροπή αναφέρει ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΟΚ απαιτεί επέκταση της εθνικής μεταχειρίσεως σε όλους τους υπηκόους της Κοινότητας που επιθυμούν να ασκήσουν το δικαίωμα εγκαταστάσεως. Όμως ο ιρλανδικός νόμος ορίζει ότι οι γαίες που κατέχουν φυσικά πρόσωπα μπορούν να απαλλοτριωθούν αναγκαστικά από τη Land Commission εκτός αν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις μεταξύ των οποίων μία είναι ότι τα εν λόγω πρόσωπα πρέπει να διαμένουν στην περιοχή ή τουλάχιστον σε απόσταση τρία μίλια από αυτή. Ο περιορισμός αυτός του δικαιώματος κυριότητος δεν μπορεί να καταστρατηγηθεί από τη σύσταση «limited company» και από τη δημιουργία πλασματικής διαμονής στις γαίες. Επειδή η ρύθμιση αυτή ισχύει για όλους τους Ιρλανδούς πολίτες, η εφαρμογή της σε μη υπηκόους, που είναι «beneficial owners» των εν λόγω γαιών μέσω μιας «limited company», δεν μπορεί να οδηγήσει σε διάκριση αντίθετη προς το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Αν ένα νομικό πρόσωπο και οι εκπρόσωποί του δεν είναι ίσως σε θέση να συγκεντρώσουν εύκολα ορισμένες αυστηρές προϋποθέσεις, που επιβάλλονται στα φυσικά πρόσωπα, αυτό δεν σημαίνει ότι οι προϋποθέσεις αυτές δεν πρέπει να εφαρμόζονται επί του νομικού προσώπου. Διαφορετική ερμηνεία θα κατέληγε στην επιβολή από το άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ διακρίσεων έναντι των φυσικών προσώπων, ενώ ο στόχος του είναι να εξασφαλίσει την απαγόρευση διακρίσεων εις βάρος των νομικών προσώπων.

Τέλος, η Επιτροπή παρατηρεί ότι το καθεστώς απαλλοτριώσεως από της Land Commission και οι διάφορες σχετικές προϋποθέσεις αποτελούν μέρος του συστήματος ιδιοκτησίας στην Ιρλανδία, το οποίο σε καμία περίπτωση δεν προδικάζει η Συνθήκη ΕΟΚ, σύμφωνα με το άρθρο 222. Κατά την Επιτροπή η διάκριση αυτή θα έπρεπε από μόνη της να αρκεί για να δικαιολογήσει αρνητική απάντηση στο ερώτημα που έθεσε το παραπέμπον δικαστήριο.

Η Επιτροπή καταλήγοντας ζητεί από το Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα ως εξής:

Καμία διάταξη της Συνθήκης ΕΟΚ περί δικαιώματος εγκαταστάσεως δεν απαγορεύει να τεθεί η υποχρέωση σε καθένα από τα πρόσωπα, που έχουν δικαίωμα επί των κερδών νομικού προσώπου, να διαμένει στις γαίες κατά τη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου.

Η *ιρλανδική κυβέρνηση*, στο υπόμνημα προς το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι το ερώτημα που έθεσε το Supreme Court, αν και δεν αναφέρεται ρητά στο άρθρο 58 της

Συνθήκης ΕΟΚ απαιτεί επίσης να ληφθεί υπόψη το άρθρο 52. Κατά την ιρλανδική κυβέρνηση, το άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ απαιτεί κυρίως να τηρηθεί ο κανόνας περί εθνικής μεταχειρίσεως που αναφέρει το άρθρο 52. Όμως, όλες οι εταιρίες και οι επιχειρήσεις που υπάγονται στο άρθρο 58, οποιαδήποτε και αν είναι η έδρα διοικήσεώς τους, ο τόπος της καταστατικής τους έδρας ή ο τόπος της κυρίας επαγγελματικής της εγκαταστάσεως στο εσωτερικό της Κοινότητας υπόκεινται κατά το άρθρο 35 της ιρλανδικής Land Act στις ίδιες προϋποθέσεις.

Ως προς την προϋπόθεση που προβλέπει η εθνική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία το φυσικό πρόσωπο, ιδιοκτήτης αγροτικού ακινήτου, πρέπει να διαμένει είτε στο ακίνητο αυτό είτε εντός ακτίνας τριών μιλίων, η ιρλανδική κυβέρνηση θεωρεί ότι ένας κανόνας κατά τον οποίο οι μέτοχοι εταιρίας πρέπει να πληρούν την ίδια αυτή προϋπόθεση δικαιολογείται από το άρθρο 58 της Συνθήκης ΕΟΚ. Μια λιγότερο αυστηρή προϋπόθεση θα μπορούσε να εισαγάγει διάκριση έναντι των φυσικών προσώπων.

Εν πάση περιπτώσει η ιρλανδική κυβέρνηση αμφισβητεί ότι η προσφεύγουσα στην κυρία δίκη, που είναι εταιρία που έχει ιδρυθεί στην Ιρλανδία, μπορεί να προβάλει υπέρ αυτής είτε το άρθρο 52, είτε το άρθρο 58.

Συμπεραίνοντας η ιρλανδική κυβέρνηση ζητεί από το Δικαστήριο να απαντήσει στο ερώτημα που ετέθη από το Supreme Court της Ιρλανδίας ως εξής:

Όταν νόμος κράτους μέλους θέτει ως προϋπόθεση ότι ένα πρόσωπο (εκτός των νομικών προσώπων) που είναι ιδιοκτήτης γαιών πρέπει να διαμείνει στις γαίες αυτές για ορισμένη περίοδο, οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ περί ελευθερίας εγκαταστάσεως *δεν πρέπει* να ερμηνευτούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν, στην περίπτωση που ο ιδιοκτήτης των γαιών αυτών είναι νομικό πρόσωπο, να τεθεί η προϋπόθεση ότι κάθε ένα από τα πρόσωπα που έχουν δικαίωμα επί των κερδών του νομικού προσώπου («Beneficial Interest») πρέπει να έχει διανείμει στις γαίες κατά τη διάρκεια ανάλογης περιόδου.

III — Προφορική διαδικασία

Κατά τη συνεδρίαση της 16ης Ιουλίου 1984, η αναιρεσείουσα, εκπροσωπούμενη από την K. J. H. O'Brien, Barrister-at-Law, η αναιρεσίβλητη και η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενες από τον J. Blayney, Senior Counsel, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εκπροσωπούμενη από τον D. R. Gilmour, ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους.

Ο γενικός εισαγγελέας ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Οκτωβρίου 1984.

Σκεπτικό

1 Με διάταξη της 15ης Ιουνίου 1983, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Αυγούστου 1983, το Supreme Court της Ιρλανδίας υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 58 της Συνθήκης ΕΟΚ, προκειμένου να προσδιοριστεί αν το άρθρο 32, παράγραφος 3, του ιρλανδικού Land Act του 1933, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 35 του ιρλανδικού Land Act του 1965 συμβιβάζεται με τη Συνθήκη.

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς σχετικά με την απόφαση της Irish Land Commission να προβεί στην αναγκαστική απαλλοτρίωση γαιών οι οποίες ανήκαν κατά κυριότητα στη Robert Fearon & Co. Ltd, εταιρία ιρλανδικού δικαίου.

3 Τα ιρλανδικά Land Acts του 1933 και του 1965 αποβλέπουν να αυξήσουν το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες, διαφορετικά, δεν θα ήταν αποδοτικές, να αποτρέψουν την κερδοσκοπία επί των ακινήτων και, τέλος, να εξασφαλίσουν στο μέτρο του δυνατού, ώστε η γη να ανήκει σε αυτούς που την καλλιεργούν, διά την επίτευξη του τελευταίου στόχου, το άρθρο 32, παράγραφος 3, του ιρλανδικού Land Act του 1933, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 35 του ιρλανδικού Land Act του 1965, ορίζει ότι η Irish Land Commission δεν μπορεί να προβεί σε αναγκαστική απαλλοτρίωση κατά προσώπων που διαμένουν περισσότερο από ένα έτος και σε απόσταση μικρότερη των τριών μιλίων από τις γαίες ή κατά νομικών προσώπων των οποίων όλοι οι μέτοχοι πληρούν την ίδια προϋπόθεση διαμονής. Στην προκειμένη περίπτωση τα πέντε μέλη της Robert Fearon & Co. Ltd είναι βρετανοί υπήκοοι, κανένας δε από αυτούς δεν έχει την παραπάνω προϋπόθεση διαμονής.

4 Το Supreme Court της Ιρλανδίας, ενώπιον του οποίου η υπόθεση περιήλθε τελικά μετά από άσκηση αναιρέσεως, υπέβαλε στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Όταν νόμος κράτους μέλους θέτει ως προϋπόθεση ότι ένα πρόσωπο (εκτός των νομικών προσώπων) που είναι ιδιοκτήτης γαιών, πρέπει να έχει διαμείνει στις γαίες αυτές για ορισμένη περίοδο, στην περίπτωση που ο ιδιοκτήτης των γαιών είναι νομικό πρόσωπο, το άρθρο 58 πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει να τεθεί προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία το κάθε ένα από τα πρόσωπα που έχουν δικαίωμα επί των κερδών του νομικού προσώπου πρέπει να έχει διαμείνει στις γαίες κατά τη διάρκεια ανάλογης περιόδου;»

5 Η Επιτροπή, με τις γραπτές της παρατηρήσεις, υποστηρίζει κατ' αρχάς ότι το σύστημα αναγκαστικών απαλλοτριώσεων υπέρ του δημοσίου ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, αποτελεί μέρος του συστήματος ιδιοκτησίας στην Ιρλανδία και ότι το άρθρο 222 της Συνθήκης, σύμφωνα με το οποίο «η παρούσα συνθήκη δεν προδικάζει με κανένα τρόπο το καθεστώς της ιδιοκτησίας στα κράτη μέλη», δικαιολογεί συνεπώς από μόνο του αρνητική απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο.

6 Η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Πράγματι, δυνάμει του άρθρου 54, παράγραφος 3, περίπτωση ε, της Συνθήκης, οι περιορισμοί για την απόκτηση και

εκμετάλλευση εγγείου ιδιοκτησίας από υπηκόους ενός κράτους μέλους, εντός άλλου κράτους μέλους, υπάγονται στους περιορισμούς οι οποίοι πρέπει να καταργηθούν για να υλοποιηθεί το δικαίωμα εγκατάστασης. Για τον ίδιο σκοπό, το «Γενικό πρόγραμμα για την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκατάστασης» του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1961 (Journal officiel 1962, σ. 36) περιλαμβάνει, μεταξύ των περιορισμών της ελευθερίας εγκατάστασης που πρέπει να καταργηθούν, τις διατάξεις ή πρακτικές οι οποίες σε περίπτωση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης προβλέπουν για τους υπηκόους άλλου κράτους μέλους λιγότερο ευνοϊκούς κανόνες.

7 Κατά συνέπεια μολονότι το άρθρο 222 της Συνθήκης δεν θέτει υπό αμφισβήτηση την ευχέρεια των κρατών μελών να θεσπίζουν σύστημα αναγκαστικής απαλλοτριώσεως υπέρ του δημοσίου ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, εξακολουθεί εντούτοις ένα τέτοιο σύστημα να διέπεται από το θεμελιώδη κανόνα της απαγόρευσης των διακρίσεων ο οποίος αποτελεί το υπόβαθρο του κεφαλαίου της Συνθήκης περί του δικαιώματος εγκαταστάσεως.

8 Όπως ορθά παρατηρεί η Επιτροπή, η λύση της διαφοράς στην κύρια δίκη δεν διέπεται από το άρθρο 58 της Συνθήκης, στο οποίο αναφέρεται το ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου. Πράγματι το εν λόγω άρθρο έχει ως αποτέλεσμα, όταν πρόκειται για την εφαρμογή του κεφαλαίου περί του δικαιώματος εγκατάστασης, να εξομοιώνει προς τα φυσικά πρόσωπα που είναι υπήκοοι των κρατών μελών, τις εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους και έχουν την καταστατική τους έδρα, την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια επαγγελματική εγκατάσταση εντός της Κοινότητας. Στην προκείμενη περίπτωση, εφόσον η εταιρία Fearon & Company Limited είναι ιρλανδική εταιρία, κατά την έννοια του άρθρου 58 της Συνθήκης ΕΟΚ, δεν μπορεί να διεκδικήσει στην Ιρλανδία το δικαίωμα εγκατάστασης το οποίο αναγνωρίζεται στις εταιρίες των άλλων κρατών μελών.

9 Το ερώτημα που υπέβαλε το Supreme Court της Ιρλανδίας αφορά, πάντως, το ζήτημα αν μπορεί, ενόψει των κανόνων της Συνθήκης, να επιβληθεί η υποχρέωση διαμονής σε υπηκόους άλλων κρατών οι οποίοι άσκησαν, δυνάμει του άρθρου 52 της Συνθήκης, το δικαίωμα εγκατάστασης στην Ιρλανδία, συμμετέχουν στην ίδρυση εταιρίας κατά την έννοια του άρθρου 58 της Συνθήκης.

10 Στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση όταν η υποχρέωση διαμονής στο κτήμα ή κοντά σ' αυτό επιβάλλεται από ένα κράτος μέλος, στο πλαίσιο νομοθεσίας περί της εγγείου αγροτικής ιδιοκτησίας με την οποία επιδιώ-

κονται οι παραπάνω στόχοι, και στους υπηκόους του και στους υπηκόους των άλλων κρατών μελών και εφαρμόζεται σε αυτούς με όμοιο τρόπο.

11 Η απάντηση, επομένως, στο ερώτημα που υπέβαλε το Supreme Court της Ιρλανδίας είναι ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης δεν απαγορεύει σε κράτος μέλος να εξαρτά, όταν πρόκειται για υπηκόους άλλων κρατών μελών, οι οποίοι έχουν μετάσχει στην ίδρυση εταιρίας που είναι ιδιοκτήτης γαιών, την εξαίρεση από τα μέτρα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, που έχουν θεσπιστεί δυνάμει νομοθεσίας η οποία διέπει την έγγειο αγροτική ιδιοκτησία, από υποχρέωση διαμονής στο κτήμα ή κοντά σ' αυτό, όταν η εν λόγω υποχρέωση διαμονής βαρύνει επίσης τους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους και όταν η εξουσία κηρύξεως της απαλλοτριώσεως ασκείται χωρίς διακρίσεις.

Επί των δικαστικών εξόδων

12 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η ιρλανδική κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες υπέβαλαν παρατήρηση στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Supreme Court της Ιρλανδίας με διάταξη της 15ης Ιουνίου 1983, αποφαίνεται:

Το άρθρο 52 της Συνθήκης δεν απαγορεύει σε κράτος μέλος να εξαρτά, όταν πρόκειται για υπηκόους άλλων κρατών μελών, οι οποίοι έχουν μετάσχει στην ίδρυση εταιρίας που είναι ιδιοκτήτης γαιών, την εξαίρεση από τα μέτρα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, που έχουν θεσπιστεί δυνάμει νομοθεσίας η οποία διέπει την έγγειο αγροτική ιδιοκτησία, από υποχρέωση διαμονής στο

κτήμα ή κοντά σ' αυτό, όταν η εν λόγω υποχρέωση διαμονής βαρύνει επίσης τους υπηκόους αυτού του κράτους μέλους και όταν η εξουσία κηρύξεως της απαλλοτριώσεως ασκείται χωρίς διακρίσεις.

Mackenzie Stuart Due Κακούρης

Everling Bahlmann Galmot Joliet

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 6 Νοεμβρίου 1984.

Κατ' εντολή
του γραμματέα

H. A. Rühl

Κύριος υπάλληλος διοικήσεως

Ο πρόεδρος

A. J. Mackenzie Stuart

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MARCO DARMON ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 4 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1984 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Τα ουσιώδη πραγματικά περιστατικά, στα οποία στηρίζεται η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως η οποία υποβλήθηκε στο Δικαστήριο από το Supreme Court του Δουβλίνου, είναι τα εξής:

Η εταιρία Fearon and Co. Ltd, στο εξής Fearon, που έχει συσταθεί κατά το ιρλανδικό δίκαιο έχει στην κυριότητά της μια γεωργική εκμετάλλευση στην κομητεία του Caven, στην Ιρλανδία. Στην εταιρία αυτή συμμετέχουν πέντε μέτοχοι που είναι βρεταννοί υπήκοοι. Οι τέσσερις από αυτούς διαμένουν στην Αγγλία, ενώ ο πέμπτος, ο οποίος έχει ταυτόχρονα και την ιρλανδική ιθαγένεια, διαμένει μεν στην Ιρλανδία, αλλά σε απόσταση μεγαλύτερη των τριών μιλίων από τη γεωργική εκμετάλλευση.

Ο τόπος διαμονής των μετόχων έχει εξαιρετική σημασία στην προκείμενη περίπτωση. Πράγματι, από το άρθρο 32, τρίτη παράγραφος, του «Land Act» του 1933, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 35 του «Land Act» του 1965, προκύπτει ότι η Irish Land Commission, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με εξουσίες απαλλοτριώσεως, δεν μπορεί να τις ασκήσει κατά ιδιοκτητών οι οποίοι διαμένουν επί ένα έτος στις γαίες τους ή σε απόσταση μικρότερη των τριών μιλίων από αυτές, ενώ, διευκρινίζεται, ότι στην περίπτωση που ο ιδιοκτήτης είναι νομικό πρόσωπο, πρέπει κάθε μέτοχος να

1 — Μετάφραση από τα γαλλικά.